IJRO.GOV.UZ tizimi orqali ERI bilan tasdiqlangan, Hujjat kodi: RB34248794

“Özmetkombınat” AJ
Komplayens xizmati

ILG5739

Korrupsiyaga oid ma’lumotlar qöllanmasi

ILG5739 ILG5739 ILG5739

Bekobod – 2026y.

Kirish

Korrupsiya barqaror rivojlaniş, iqtisodiy taraqqiyot va jamoat işonçi uçun dunyo miqyosida eng katta tösiqlardan biri bölib qolmoqda. Özbekistonda ham köplab boşqa mamlakatlardagi kabi çuqur ildiz otgan bu muammo davlat institutlarini zaiflaştiradi, islohotlarning izdan çiqişiga sabab böladi va oddiy fuqarolarning kundalik hayotiga taʼsir körsatadi. Korrupsiya taʼlim, soğliqni saqlaş va bandlikka teng kirişni çeklaydi, yoşlarni adolatli imkoniyatlardan mahrum qiladi va mamlakatning farovon kelajakka bölgan intilişlariga tahdid soladi.

Prezident Şavkat Mirziyoyev rahbarligida korrupsiyaga qarşi kuraş milliy ustuvorlikka aylangan va Özbekistonning modernizatsiya kun tartibiga mustahkam joylaşgan. Sönggi ön yillikda hukumat institutlarning halolligini mustahkamlaş va jamoat hisobdorligini oşirişga qaratilgan muhim islohotlarni amalga oşirdi. 2017-yilda qabul qilingan “Korrupsiyaga qarşi kuraşiş töğrisida”gi Qonun korrupsiyaviy amallarni jinoyat sifatida belgilaşga asos soldi, 2021-2025-yillar uchun Milliy korrupsiyaga qarşi strategiya esa profilaktika, taʼlim va ijro etişga oid aniq maqsadlarni belgiladi. “Özbekiston-2030” strategiyasi esa şaffoflikni rivojlanişning asosiy omili sifatida körsatadi. Boşqa muhim bosqiçlar qatoriga 2020-yildagi PF-6013-sonli Prezident farmoni (korrupsiyaga qarşi mexanizmlarni mustahkamladi) va 2024-yildagi PF-10-sonli Prezident farmoni (kriminologik tadqiqotlar va jamoat xavfsizligini rivojlantirdi) kiradi. 2024-yil iyunda esa PQ-228-sonli farmon bilan yana bir muhim qadam qöyildi: Korrupsiyaga qarşi Virtual Akademiya ishga tuşirildi — bu davlat xizmatchilari, pedagoglar va yoşlar uçun halollik va axloq böyicha doimiy onlayn taʼlim imkonini beruvçi innovatsion platformadir.

Uşbu milliy taşabbuslar Özbekistonning xalqaro majburiyatlari bilan ham mos keladi. Özbekiston 2008-yilda Birlashgan Millatlar Taşkilotining Korrupsiyaga qarşi konvensiyasini (UNCAC) imzolaganidan söng siyosatlarini global standartlarga muvofiqlaştirdi, jumladan, OECD Istanbul Action Plan tavsiyalarini ham hisobga oldi. Bu majburiyat sezilarli yutuqlarga olib keldi. Mamlakatning Korrupsiyani **Idrok etish indeksi** (**CPI**) 2016-yildagi 21 balldan 2023-yilda 33 ballga oşdi, bu boşqaruvni yaxşilanişi va jamoat işonçining ortişini aks ettiradi. Biroq 2024-yilda bu körsatkich biroz pasaydi - 32 ballga tuşib, Özbekistonni 180 mamlakat içida 121-öringa qöydi, yaʼni bu doimiy va qatʼiy harakatlar zarurligini eslatadi. Şu bilan birga, boşqa global indekslar ham muhim yutuqlarni koʼrsatadi: **World Justice Project (WJP)** ning “Tartib va xavfsizlik” körsatkiçida Özbekiston 142 mamlakat içida 17-örinni, “Xavfsizlik idroki” indeksida esa 146 mamlakat içida 27-örinni egallab, boşqaruv va fuqarolarning xavfsizligi böyiça taraqqiyotni körsatmoqda.

Oxir-oqibat, korrupsiyaga qarşi kuraş faqat qonunlar va ijro etiş haqida emas, balki qadriyatlar, tanlovlar va kollektiv masʼuliyat haqida hamdir. Uşbu qöllanma Özbekistonning korrupsiyaga qarşi strategiyalari va xalqaro majburiyatlariga muvofiq bölib, yoşlar boşçiligidagi harakatlar uçun amaliy qadamlarni taklif qiladi - tengdoşlar taʼlimi, advokatsiya kampaniyalari, raqamli faollik yoki jamoat loyihalari orqali bölsin. Şuningdek, u muvaffaqiyatli tajribalarni namoyiş etiş, eʼtirof etişni rağbatlantiriş va mahalliy darajada taşabbuslar uçun şablonlar taqdim etiş orqali ijobiy rağbatlantirişga eʼtibor qaratadi.

Korrupsiyani tuşuniş – asoslar

Korrupsiya taraqqiyotning “jim duşmani” deb ataladi, çunki u ösiş va rivojlanişni jim-jit ravişda izdan çiqaradi. Özbekistonda bu mavzu faqat konferensiyalarda muhokama qilinadigan gap emas; odamlar kundalik hayotlarida bunga duç kelişadi. Masalan, universitetga kirişda, tibbiy yordam izlaşda yoki biznes litsenziyasi olişda bunday holatlar uçraşi mumkin.

Korrupsiya - bu hokimiyat yoki vakolatga ega bölgan kişi ösha vakolatni hammaning manfaatlari örniga öz şaxsiy manfaatlari uçun işlatganda sodir böladi. U turli körinişlarda namoyon bölişi mumkin: biror işni hal qiliş uçun pora beriş yoki oliş, işga eng malakali odamni emas, taniş-yaqinlarni oliş, jamoat mablağlarini talon-toroj qiliş, loyiq bölmaganlarga lavozim yoki rağbat beriş hamda mansab vakolatlarini şaxsiy foyda uçun işlatiş - bularning barçasi korrupsiyaning namunalari hisoblanadi. Korrupsiyaning nima ekanligini - global va mahalliy kontekstlarda - töğri tuşuniş öz hayotimızda va jamoangizda unga “yöq” deyişni boşlash uçun birinçi qadamdir. Tarixini örganib, uning qanday şakllarda namoyon bölişini bilsangiz, korrupsiya “boşqalarning muammosi” emas, balki bizning imkoniyatlarimiz, taʼlimimiz va kelajagimizga ham taʼsir qilişini anglaysiz. Har bir mamlakatda

korrupsiyaning körinişi turliça bölişini va buni hal qiliş uçun yagona, oson yeçim yöqligini tan oliş muhim. Bu fikr bizni avvalgidek ishlamagan yondaşuvlarni köçirib olib kelmaslikka undaydi va yeçimlar haqida çuqurroq öylaşga rağbatlantiradi. Korrupsiyani “bir zumda yöq qiliş” mumkin emasligini tuşuniş orqali biz uni nazorat ostida uşlab turişda va atrof-muhitni yaxşilaşda rol öynay olişimızını anglaymız.

Uşbu bölim bizni halollik va adolat böyiça öz meyorlaringizni belgilaşga undaydi, şunda biz etik bölmagan xatti-harakatlarni uçratganimızda ularni tanib olişga tayyor bölamız. Bu bızni faol, malakali va masʻuliyatli liderga aylantiriş uçun poydevor yaratadi - kuçli va adolatli Özbekiston qurişdagi hissamızni oshiradi.

Korrupsiya nima? Mahalliy va global nuqtayi nazarlar

Korrupsiya insoniyat tarixida doimiy muammo bölib kelgan va jamiyatlarning rivojlanişiga ta'sir etgan. Masalan, Rim imperiyasining zaiflaşişida keng tarqalgan poraxörlik boşqaruv va harbiy kuçning zaiflaşişiga sabab bölgan. Keyinçalik Protestan islohoti davrida köplab odamlar Katolik çerkovidagi “korrupsiya” deb qabul qilingan holatlarga, xususan, indulgensiyalarni sotiş kabi amallarga qarşi çiqdilar. Boşqa diniy va madaniy an'analar ham şunga öxşaş xavotirlarni qayd etgan. Masalan, islomiy ta'limotda korrupsiya (fasod) adolat va jamiyat uyğunligini buzuvçi harakat sifatida qattiq qoralanadi - bu Qur'on va Hadisda aks etgan tamoyildir. Sharqiy Osiyoda Konfutsiy ğoyalari halollik, töğrilik va umumiy manfaat uçun sadoqatni ta'kidlaydi; biroq Xitoyning imperatorlik davrlariga oid tarixiy yozuvlar mansabdorlar orasidagi tizimli poraxörlik şu idealarga putur yetkazganini körsatadi. Hind va buddaviylik axloqiy kodekslari ham oçközlik va hokimiyatni suiiste'mol qilişni tanqid qiladi, bunday harakatlarni axloqiy va ijtimoiy buziliş manbai deb biladi. Madaniyatlar va dinlar kesimida korrupsiya, odatda, axloqiy tamoyillarga xiyonat va jamoaviy farovonlikka zarar yetkazuvçi kuç sifatida qaraladi.

An'anaviy ma'noda “korrupsiya” axloqiy buziliş yoki ifloslaniş turiga işora qiladi. Uning kelib çiqişi bölgan lotinça söz “buzmoq” yoki “yöq qilmoq” ma'nosini anglatadi. Vaqt ötişi bilan korrupsiyaning ta'rifi turli madaniyatlar va qonunlarga qarab rivojlandi. Ba'zi joylarda u diniy yoki axloqiy qoidalarni buziş bilan çambarças boğlangan, masalan, Eron kabi mamlakatlarda axloqiy va huquqiy me'yorlar çuqur boğlangan. Hozirgi kunda biz, odatda, korrupsiyani davlat yoki xususiy sektorda şaxsiy foyda uçun hokimiyat yoki vakolatlarni notöğri işlatiş deb tushunamiz. Biroq, nimani korrupsion xatti-harakat deb hisoblaş hamon madaniy va tarixiy kontekstlarga qarab farq qilişi mumkin.

Osiyoda korrupsiya tarixan va hozir ham muhim muammo bölib qolmoqda. Konfutsiy ta'siridagi madaniyatlarda, masalan, Xitoy va Koreyada halollik, sadoqat va jamoatga xizmat qiliş muhim ekanligi ta'kidlanadi; nazariy jihatdan bu qadriyatlar korrupsiyaga qarşi muhofaza vazifasini bajarişi kerak. Ammo tarixiy misollar boşqacha holatni körsatadi: Ming va Qing sulolalari davrida keng tarqalgan poraxörlik jamoat işonçini zaiflashtirib, siyosiy tartibsizliklarga olib kelgan. Hatto bugungi kunda ham tez iqtisodiy rivojlanişni boşdan keçirgan Janubiy Koreyada yirik kompaniyalar va sobiq prezidentlarni öz içiga olgan köplab korrupsiya mojaro holatlari mavjud. Bu kuçli iqtisodiyotning korrupsiya muammosini yöq qilmasligini körsatadi. Hindistonda esa sovğa beriş va taniş-birodarni maqtaş kabi an'anaviy amaliyotlar byurokratik samarasizlik bilan aralşib, demokratiya va faol fuqarolik mavjud bölişiga qaramay, korrupsiya rivojlanişiga şaroit yaratadi.

Özbekiston esa korrupsiyaga özига xos qaraşni beradi, bu qaraş uning tarixidan şakllangan. Sovet İttıfoq davrida rasmiy tizimlar köpinça norasmiy tarmoqlar tomonidan boşqarilgan — taniş-biliş aloqalari (taniş-biliş) köpinça malaka va yutuqlardan ustun qöyilgan, bu esa adolatli boşqaruvga putur yetkazgan. Mustaqillikdan keyin ba'zi eski odatlar davom etdi: universitet örinlari uçun pora beriş yoki şifokorlarga “minnatdorçilik” sifatida pul beriş keng tarqalib ketdi, natijada jamoat xizmatlariga qöşimça tölovlarsiz erişiş qiyinlaşdi.

Bugun Özbekiston uşbu muammolarni samaraliroq hal etişga intilmoqda. Yurtimizda 2017-yilda qabul qilingan “Korrupsiyaga qarşi kuraşiş töğrisida”gi Qonun kabi hujjatlar bilan korrupsiyani aniq ta'riflagan. Uşbu qonun pora beriş va vakolatni suiiste'mol qiliş kabi harakatlarni taqiqlaydi va BMT hamda Transparency International kabi xalqaro taşkilotlar belgilagan standartlarga

muvofiq bölişga intiladi. Umuman olganda, global taşkilotlar korrupsiyani hokimiyat yoki vakolatni şaxsiy manfaat uçun notöğri işlatiş deb ta'riflaydi.

Özbekistonda korrupsiyaga oid jinoyatlar turli noqonuniy harakatlarni öz ichiga oladi: davlat mol-mulkini yoki mablağlarni talon-toroj qiliş, mulkni notöğri egallaş, firibgarlik, tijorat sohasidagi poraxörlik, vakolatni yoki mansabni suiiste'mol qiliş, rasmiy hujjatlarni qalbakilaştiriş, pora oliş yoki beriş, pora vositasini ötkaziş, davlat organlari yoki davlat iştirokidagi taşkilotlar xodimlarini pora evaziga iş qilişga majbur etiş va hokazo. Bunday harakatlar jinoyat kodeksida aniq ta'riflangan va davlatning halolligi, jamoat işonçi hamda qonun ustuvorligini himoya qiliş maqsadida jazolanadi. Ammo korrupsiyaga faqat huquqiy muammo deb qaraş madaniy va axloqiy jihatlarni e'tibordan çetda qoldiradi. Nima notöğri ekanligi ijtimoiy kontekstga qarab sezilarli darajada özgarişi mumkin. Özbek madaniyatida sovğa beriş mehmonöstlik va hurmat ramzi sifatida çuqur ildiz otgan amaliyotdir. Ammo agar bunday sovğalar maxsus imtiyozlar — masalan, ta'lim, tibbiy xizmat yoki davlat xizmatlarida alohida munosabat kutiş bilan boğlangan bölsa, ular muammoga aylanadi. An'analar va qonuniylik örtasidagi bu ziddiyat madaniy tuşunişni va axloqiy aniqlikni talab qiladi.

Korrupsiyani global va mahalliy nuqtayi nazardan tahlil qiliş orqali Özbekistondagi yoşlar uning murakkabligini çuqurroq anglab yetişlari mumkin. Korrupsiyaga qarşi kuraşiş faqat qonunlarga rioya qilişdan iborat emas; u zararli amaliyotlarni rad etişni, ijtimoiy me'yorlar haqida tanqidiy fikrlaşni va adolat hamda malaka tamoyillariga sodiqlikni talab etadi. Imperiyalar qulaşi, zamonaviy demokratiyalarning muammolari yoki Özbekistonning öz tajribalari bölsin — tarixdan olingan saboq şuni körsatadiki, mustahkam va adolatli jamiyatlar barpo etişda halollik muhim omildir.

Korrupsıyanıng turları va şakllar

Korrupsiyaning turli şakllarini tuşuniş — ularni aniqlaş va ular bilan kuraşişda samaraliroq böliş uçun muhimdir. Özbekistonda eng keng tarqalgan şakllar quyidagilardir:

Kiçik korrupsiya: Past va örta darajali rahbarlar tomonidan kundalik xizmatlar uçun rasmiy bölmagan tölovlarni talab qilishi. **Misol**: Bemorga tezroq tibbiy yordam uçun “minnatdorchilik pullarini” beriş.

Yirik korrupsiya: Oliy lavozimdagi davlat xizmatçilari yoki rahbarlar siyosatlarni yoki yırık şartnomalarni şaxsiy manfaatlariga yoziştiriş, bu davlat loyihalariga va byudjet taqsimotiga ta'sir qiladi.

Siyosiy korrupsiya: Siyosiy ta'sir va imtiyozlardan şaxsiy yoki guruh manfaatlari uçun foydalaniş, bu esa demokratik islohotlarga zamin yaratmaydi va jamoat işonçini izdan çiqaradi.

Ta'lim sohasidagi korrupsiya: Maktab yoki universitetlarga qabul qiliş va baholaş jarayonlarida adolatsizlik qiliş, bu esa iste'dodli talabalarga to'sqinlik qiladi va halol mehnatni pastga tuşiradi.

Huquqiy va axloqiy korrupsiya: asosiy farqlar

Özbek jamiyatida axloqiy qadriyatlar hurmat, mehmondöstlik va jamiyat birligini kuçli boğlaydi. Ba'zan madaniyatimizda odat bölgan amallar (masalan, sovğa beriş) huquqiy nuqtayi nazardan korrupsiyaga kirib qolişi mumkin.

Masalan, o'qituvçiga hurmat ifodasi sifatida sovğa beriş — bu gözal an'ana bölişi mumkin. Biroq, agar sovğa yaxşiroq baho yoki maxsus munosabat kutiş bilan berilsa, u poraxörlik şakli bölib qoladi. Administrativ jarayonlarda ham şunday: navbatni ötadigan yoki mavqega ega böliş uçun pul tölaş nafaqat qonun buzilişi, balki jamiyatning axloqiy töqima va işonç muhitini buzadi. Şuning uçun, madaniyatimizda ma'qullangan amallar bilan huquqiy yoki axloqiy nuqtayi nazardan notöğri bölgan harakatlarni farqlaş juda muhim. Yodımızda tutushımız zarur: biror narsa keng tarqalgan bölsa, uni töğri yoki asosli deb hisoblamaslıgımız kerak.

Korrupsiyaning asosiy ilmiy faktlari

Korrupsiyaning rivojlaniş sabablarini muhokama qilişdan oldin, u haqida uçta ilmiy jihatdan tasdiqlangan faktni biliş muhim:

Korrupsiya barcha mamlakatlarda bir xil emas; uning turi, darajasi va oğirliligi barça mamlakatlarda farq qiladi.

Bir mamlakatdagi “muvaffaqiyatli” korrupsiyaga qarşı uslub avtomatik tarzda boşqa mamlakatlarda işlamaydi.

Korrupsiya doimiy ravişda mavjud böladi; uni töliq ravişda “yöq qiliş” mumkin emas, çunki u muvozanatga keladi. Faqat u qanday va nimaga asoslanganini tuşunib, buzadigan omillarni hal qiliş orqali uni nazorat qiliş va kamaytiriş mumkin. Yodingizda bölsin, dunyo böylab heç bir mamlakat korrupsiyadan butunlay xoli emas.

Nima uçun bu bölım Sız uçun muhım?

Korrupsiyaning çuqur psixologik va madaniy ildizlarini oçib beriş orqali biz nafaqat yuridik tizimimizni mustahkamlaş, balki jamiyatimizning axloqiy tuzilmasini ham şakllantiramiz. Yoşlar bu muhim özgarişning yetakçi qatlamidir. Siz faqatgina Özbekiston kelajagi emassiz; hozirgi paytda muhim özgarişlarning jonli agentlarisiz.

“Özbekchilik” kuchi

“Özbekçilik” keng tan olinib, Özbekistonliklik va an'anaviy hayot tarzini anglatadi. Bu hurmat, avvalo, kattalarga nisbatan ehtirom, oilaga yordam, jamoaviy muhitda muvozanatni ta'minlaşni anglatadi. Ammo, bu kuçli madaniy ramka ba'zan şaroitlar yaratib, odamlarga yordam yoki sovğa berişga majbur qiladigan muhitga aylanişi mumkin, hatto ular bunga ehtiyoj sezmasalar ham.

Masalan, odatda, öqituvçilarga, şifokorlarga yoki rasmiylarga hurmat yoki minnatdorchilik sifatida sovğalar beriladi. Lekin, halollik bilan minnatdorçilik va noqonuniy ta'sir örtasida qaysi çegarani belgilaş mumkin? Milliy bayramda yoki muhim hayotiy voqeadan keyin beriladigan, ramziy va modest sovğalar qabul qilinişi mumkin. Biroq, sovğalar xizmat oldidan berilsa, yoki yaxşi muomala bilan umid qilinsa - masalan, yuqori baho oliş, davlat tomonidan moliyalaştiriladigan tibbiyotda ustuvorlik yoki lavozim ösişi uçun — bu pora bölişi ehtimoli katta.

2024-yildagi Korrupsiyaga qarshı kurashısh agentligining sörovi şuni körsatdiki, respondentlarning 40%i, qimmatbaho sovğalarni rasmiylarga pora deb bilmay, ularni “yaxshi odoblar” yoki “zarur an'analarning” ifodasi sifatida qabul qilmoqda. Bu madaniy xabardorlilik va tanqidiy fikrlaşning muhimligini ta'kidlaydi, çunki bu oddiy urf-odatlar bilan zararli amallarni ajratişga yordam beradi.

Psixologik omillar va ijtimoiy bosimlar

Korrupsiya nafaqat yuridik yoki iqtisodiy muammo; u inson psixologiyasi va ijtimoiy normalarida chuqur ildiz otgan. Yevro-Osiyo mamlakatlari, jumladan, Özbekiston, Rossiya va Qozoğistonda olib borilgan tadqiqotlar korrupsiyaning keng tarqalganligini, u ijtimoiy munosabatlar bilan qabul qilinadigan va jazolari zaif bölgan muhitda rivojlanişini tasdiqlaydi. Korrupsiya köpinça bizning qanday fikr yuritişimiz va bir-birimiz bilan qanday munosabatda bölişimizdan kelib çiqadi. Köp odamlar öz xatti-harakatlarini “Boşqalar ham şunday qilmoqda, şuning uçun men ham şuni qilişim kerak” deb özlarini haqqoniylashtiradi. Bunday madaniyatdagi, masalan, Özbekistonda, yaxshi munosabatlarni saqlaş va jamiyat talablariga mos keliş yuksak qadrlanadi. Bu şaxslar “muammo”ga aylanişdan yoki muvaffaqiyat imkoniyatlarini yöqotişdan qörqib, korrupsiyaga qatnaşişni muqobil qilişga harakat qilişadi. Bu esa juda kuçli bosim va şaroitda ularni “mos keliş”, ya'ni jamiyatga moslaşişga undaydi, hatto ular bunday amallar notöğri ekanligini bilsalar ham.

Psixologlar ikki asosiy sababni korrupsiya bilan şuğullaniş uçun muhim deb hisoblaydilar: pul istagi va korrupsion faoliyatga aralaşiş “xatarli, lekin hayajonli öyin” fikri. Bu fikrlar köpinça insonlarning özlariga aytadigan aql bilan boşqariladigan tryuklar bilan tasdiqlanadi, masalan, “Hamma qilayotgani uçun men ham qilaman” yoki “Men şunçaki qaytarilayotgan narsani olaman” degan fikrlar. Bu fikrlar notöğri amallarni odatiy holga keltiradi va korrupsiyaga qarşı kuraşiş çora-tadbirlarining muvaffaqiyatini qiyinlaştiradi, faqat qonunlarni qöllaşdan taşqari, ularni jamiyatda va madaniyatda özgartirişni talab etadi.

Tadqiqotlar şuni körsatadiki, korrupsiyaga aralaşadiganlar, odatda, opportunist, empatiyaga kam ega va juda moslaşuvçan böladi. Köplab mukammal korrupsion sxemalar, ularni tuzadigan bilimdon insonlar tomonidan ishlab çiqiladi va ular tizimdagi zaif joylarni ekspluatatsiya qiliş usullarini topadilar. Bu muhim haqiqatni körsatadi: faqat qonunni kuçaytiriş korrupsiyani töxtatiş

uçun yetarli emas. Bizning vazifamiz - odamlarning fikrlaş tarzini özgartiriş, axloqiy tarbiyani kuçaytiriş va jamoat tizimlarini yaratiş böyiça iş olib boriş, şunda insonlar yolğon yoki korrupsiyani qabul qilmasdan, unga qarşi turiş uçun ruhlantiriladi.

Özbekistonda sovğa va pora örtasidagi muammo: Qanday hal qiliş mumkin?

Sovğa va pora örtasini ajratiş - bu Özbekistonda eng murakkab axloqiy masalalardan biridir. Quyida, yuqori kontekstga asoslangan madaniyatimizda pora bermaslik yoki pora ayblovidan qoçiş uçun qulay va amaliy qarorlar çiqariş vositasi keltirilgan:

Besh muhim omilni hisobga oliş:

1. ***Maqsad*** - sovğa rostdan ham minnatdorçilik bilan beriladimi yoki kelajakdagi qarorga ta'sir qiladimi?
2. ***Vaqt*** - u xizmatdan keyin (minnatdoçilik uçun) yoki oldin (potensial pora uchun) beriladimi?
3. ***Qimmat*** — sovğa odatiy va ramziymi, yoki haşamatli va qimmatbaho böladimi?
4. ***Oçiqlik*** — sovğa oçiq-oydin beriladimi yoki yaşirin ravişda?
5. ***Huquqiy muvofiqlik*** — qonun bu turdagi sovğalarni aniq taqiqlaydimi (masalan, davlat xizmaçilari köpinça sovg'alarni qabul qilishdan voz kechishadi)?

Masalan, bayram kuni öqituvçiga kiçik gul taqdim etiş madaniyatda odatiy va odobli holat hisoblanadi. Biroq, yakuniy imtihon oldin qimmatbaho soat sovğa qiliş baholarni yaxşilaş niyatida poraga osongina olib kelişi mumkin. Mehnat munosabatlarida, ishçining yutuqlarini nişonlaş uçun, masalan, birga ishlovçilarning tuğilgan kunida sovğa berishı mumkin. Boşqa tomondan, işga qabul qilişda yoki lavozim kötarilişida pul yoki qimmatbaho ta'tilni taklif qiliş qabul qilinmaydi. “Oçiqlik” elementiga kelsak, sinf oldida gul taqdim etiş maqbul, ammo keçasi o'qituvçining stoliga qoğozda pul qoldiriş pora sifatida qabul qilinişi mumkin. Takroriylik ham muhim. Sovğa - bu madaniyatga mos keladigan, bir marta beriladigan voqea yoki uzluksiz davom etadigan praktika böladimi? Masalan, hamkasbingiz uçun pensiya sovğasiga pul qöşiş mumkin, lekin doimiy ravişda rahbaringizga oylik tölov qiliş pora hisoblanadi.

Ijtimoiy va psixologik tösiqlarni yengiş

Madaniy va psixologik muhlatlarning doimiy siklini buziş qiyin, ammo muhimdir. Yoshlar bu özgarişni boshqarişi mumkin, ular:

Amaliyotlarni tanqid qiliş - biror narsa keng tarqalgan bölsa, u töğri bölişi şart emas.

Yoşlar va oilalarni tarbiyalaş - bu qöllanma kitobidan örganganlaringizni özingizning oilangiz va jamoangiz bilan suhbatlar davomida bölişing.

Şaxsiy çegaralarni belgilaş - endi siz nima qilishingiz va qilmasligingizni hal qiling, va shaxsiy majburiyatlaringizga sodiq qoling, hatto bosim bölsa ham.

Qöllab-quvvatlaş talab qiliş - döstlar, mentorlar va halollikni tarğib qiladigan taşkilotlar, masalan, “Search For Common Ground” (SFCG) va mahalla qömitalari bilan aloqada böling.

Özbekıstonda yurıdık va institutsional tizim

Korrupsiyaga qarşi kuraşişda mustahkam yuridik va institutiv tizim muhim ahamiyatga ega. Sönggi yillarda Özbekiston şaffoflikni oşiriş, javobgarlikni kuçaytirish va fuqaro, ayniqsa, yoşlar iştirokini ta'minlaşga qaratilgan keng qamrovli islohotlarni amalga oşirdi – bu orqali adolatliroq jamiyat qurişga intildi. Asosiy qonunlar va farmonlar Özbekistonning korrupsiyaga qarşi kuraşı strategiyasi muhim qonunlar va prezident farmonlariga asoslangan.

Ba'zi muhimlari quyidagilar: “Korrupsiyaga qarşi kuraşiş töğrisida” Qonun: Bu qonun korrupsiyani ta'riflaydi, profilaktika çora-tadbirlarini röyxatlaydi va jazolaş asoslarini belgilaydi. Bu qonunda pora beriş va pora oliş harakatlari jinoyat deb belgılangan.

Prezident Farmoni PQ-228: Bu farmon “Korrupsiya bilan kuraşi virtual akademiyasi”ni yaratdi, u davlat xizmatçilari va yoşlar uçun axloqiy standartlar böyiça onlayn ta'limni tarğib qilmoqda.

Jinoiy kodeks: Asosiy moddalar: Jinoyat Kodeksi 167-moddasi uçinçi qismining “d” bandida, 168-moddasi to‘rtinçi qismining “g” bandida, 192^{9}, 192^{10}-moddalarida, 192^{11}-moddasi ikkinchi

qismining “v” bandida, 205-moddasi ikkinchi qismining “v” bandida, 206-moddasi ikkinchi qismining “v” bandida, 208-moddasining ikkinchi qismida, 209-moddasi ikkinchi qismining “v” bandida, 210, 211, 212, 213, 214, 214^1, 214^2-moddalarida va 301-moddasi ikkinchi qismining “b” bandida nazarda tutilgan jinoyatlar;

Jinoyat Kodeksning 243-moddasida nazarda tutilgan jinoyat, agar mazkur jinoyat korrupsiyaga oid jinoyatlarni sodir etiş natijasida olingan daromadlarni legallashtiriş bilan boğliq holda sodir etilgan bölsa”.

Korrupsiyaga qarşi kuraşiş bo‘yiça faoliyatni amalga oşiruvçi davlat organlari va tuzilmalari

Korrupsiyaga qarşi kuraşiş bo‘yiça faoliyatni bevosita amalga oşiruvçi davlat organlari va tuzilmalari quyidagilardan iborat:

Özbekiston Respublikasi Korrupsiyaga qarşi kuraşiş agentligi;

Davlat organlari va taşkilotlarining, davlat iştirokidagi korxonalarning komplayens va korrupsiyaga qarşi içki nazorat tuzilmalari (bundan buyon matnda davlat organlari va taşkilotlarining komplayens va korrupsiyaga qarşi içki nazorat tuzilmalari deb yuritiladi);

Özbekiston Respublikasi Boş prokuraturasi;

Özbekiston Respublikasi Davlat xavfsizlik xizmati;

Özbekiston Respublikasi Içkı işlar vazirligi;

Özbekiston Respublikasi Adliya vazirligi;

Özbekiston Respublikasi Boş prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy jinoyatlarga qarşi kuraşiş departamenti.

Korrupsiyaga qarşi kuraşiş bo‘yiça faoliyatni qonunçilikka muvofiq boşqa davlat organlari ham amalga oşiradi.

Korrupsiyaga oid jinoyatlarni sodir etişda aybdor deb topilgan şaxslarning elektron reyestri

Korrupsiyaga oid jinoyatlarni sodir etişda aybdor deb topilgan şaxslar Korrupsiyaga oid jinoyatlarni sodir etişda aybdor deb topilgan şaxslarning elektron reyestriga (bundan buyon matnda elektron reyestr deb yuritiladi) kiritiladi.

Özbekiston Respublikasi Içki işlar vazirligi korrupsiyaga oid jinoyatlarni sodir etişda aybdor deb topilgan şaxslarga nisbatan ayblov hukmi (ajrim) qonuniy kuçga kirgan paytdan e’tiboran uç iş kuni içida elektron reyestrga şaxs haqidagi ma’lumotlarni kiritadi.

Elektron reyestrda korrupsiyaga oid jinoyatlarni sodir etişda aybdor deb topilgan şaxslar töğrisidagi ma’lumotlar Özbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksida belgilangan sudlanganlik muddati davomida saqlanadi.

Elektron reyestrga kiritilgan şaxslarga nisbatan quyidagi cheklovlar belgilanadi:

davlat xizmatiga kiriş va davlat mukofotlari bilan taqdirlaniş;

saylanadigan va alohida tartibda tayinlanadigan lavozimlarga nomzodining körsatilişi;

davlat organlari huzuridagi jamoatchilik kengaşlari hamda idoralararo kollegial organlarning a’zosi bo‘liş;

özi ta’sis etgan va (yoki) ustav fondidagi (ustav kapitalidagi) uluşining 50 foizidan köproq qismiga özi egalik qiladigan tadbirkorlik subyektlarining davlat xaridlarida va davlat-xususiy şeriklik töğrisidagi bitimda ishtirokçi (ijroçi) sifatida qatnaşiş;

davlat uluşi 50 foizdan yuqori bölgan taşkilotlarda va davlat ta’lim muassasalarida rahbarlik lavozimlarida faoliyat yuritiş.

Elektron reyestr Korrupsiyaga qarşi kuraşiş agentligi tomonidan Özbekiston Respublikasi Içki işlar vazirligi bilan hamkorlikda yuritiladi.

Elektron reyestrdan ma’lumot oliş tartibi, korrupsiyaga oid jinoyatlarni sodir etişda aybdor deb topilgan şaxslarni Elektron reyestrdan çiqariş asoslari va tartibi, şuningdek davlat organlarining Elektron reyestrni yuritiş borasidagi hamkorligi qonunçilikda belgilangan tartibda amalga oshiriladi”.

Korrupsiyaga oid huquqbuzarliklar tögrisidagi axborotni xabar qiluvçi şaxslarni va ularning yaqin qarindoşlarini himoya qilinişi

Korrupsiyaga oid huquqbuzarliklar tögrisidagi axborotni xabar qiluvchi şaxslar va ularning yaqin qarindoşlari davlat himoyasida böladi.

Korrupsiyaga oid huquqbuzarliklar tögrisida xabar qiluvchi şaxslar tögrisidagi ma'lumotlar xizmat sirini taşkil etadi hamda faqat qonunda nazarda tutilgan hollarda va şaxsning özining, şuningdek korrupsiyaga qarşi kuraşiş böyiça faoliyatni amalga oşiruvchi organ rahbarining yozma ruxsati asosida oşkor etiladi.

Korrupsiyaga oid huquqbuzarliklar tögrisida xabar qiluvchi şaxslarning hamda ularning yaqin qarindoşlarining hayotiga va soğliğiga haqiqiy tahdidni, ularga nisbatan zörlik işlatilganligini, ularning mol-mulki yöq qilinganligini yoki şikastlantirilganligini tasdiqlovchi yetarli asoslar mavjud bölgan taqdirda, korrupsiyaga qarshi kuraşişni amalga oşiruvchi organlar "Jabrlanuvçilarni, guvohlarni va jinoyat protsessining boşqa iştirokçilarini himoya qiliş töğrisida"gi Özbekiston Respublikasi Qonuniga muvofiq ularni himoya qiliş böyiça zarur çoralar körişi şart.

Korrupsiyaga oid huquqbuzarliklar tögrisidagi axborotni xabar qiluvçi şaxslarning va ularning yaqin qarindoşlarining huquqlari va qonuniy manfaatlariga korrupsiyaga oid huquqbuzarliklar tögrisida xabar qilganligi sababli tajovuz qilişga, şuningdek iş beruvçi tomonidan ularning mehnatga oid huquqlari buzilişiga yo'l qo'yilmaydi hamda bu qonunga ko'ra javobgarlikka sabab bo'ladi.

Özi mehnat faoliyatini olib borayotgan davlat organida korrupsiyaga oid jinoyat töğrisida asosli xabar bergan şaxsga nisbatan Özbekiston Respublikasi Korrupsiyaga qarşi kuraşiş agentligini oldindan xabardor etmagan holda ikki yil davomida intizomiy jazo çoralarini qöllaşga yo'l qo'yilmaydi.

Korrupsiyaga oid huquqbuzarliklar tögrisida xabar qiluvçi şaxslarni rağbatlantirış davlat tomonidan kafolatlanadi.

Rağbatlantiriş bir martalik pul mukofoti, taşakkurnoma, esdalik sovğasi şaklida yoki qonunçilikda taqiqlanmagan boşqa şakllarda amalga oşirilişi mumkin.

Korrupsiyaga oid huquqbuzarliklar tögrisida xabar qiluvçi şaxslarni rağbatlantiriş Özbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilangan tartibda amalga oşiriladi.

Uşbu moddaning qoidalari korrupsiyaga oid huquqbuzarliklar tögrisida bila turib yolğon axborotni xabar qilgan şaxslarga nisbatan tatbiq etilmaydi, ular bunday huquqbuzarlik uçun qonunga muvofiq javobgar böladi.

Korrupsıya haqıda xabar berış – amalıy qadamlar

Korrupsiyani tan oliş faqat boşlanişi; unga qarşi çora köriş haqiqiy özgariş sodir böladi. Özbekistonda köplab fuqarolar, xususan, yoşlar korrupsiya haqida xabar berişni istamaydilar, çunki ular öç olinişidan qörqishadi, muassasalarga işonçsizlik yoki bu haqda qayerda va qanday xabar berişni bilişmaydi. Ushbu bölim korrupsion amaliyotlar haqida xavfsiz va samarali xabar beriş böyiça aniq va amaliy körsatmalarni taqdim etadi.

Rasmiy va anonim kanallar

E-Anticor.uz platformasi Özbekistondagi korrupsiya haqida xabar beriş uçun asosiy onlayn portal hisoblanadi. Bu fuqarolarga anonim tarzda murojaat qilish va ularning murojaatlari holatini kuzatiş imkonini beradi. Korrupsiyaga qarşi kuraşiş agentligi uşbu veb-saytni xavfsiz hisobotlarni tarğib qiliş va jamoatçilikning faolligini oşiriş maqsadida yaratgan.

Ishonch telefoni 1253.

1253 ishonch telefoni - bu Korrupsiyaga qarşi kuraş agentligi tomonidan boşqariladigan bepul raqami 24/7 ishlaydi va nomli va anonim hisobotlarni qabul qiladi. Bundan taşqari, operatorlar qanday dalillarni töplaş va qöşimça materiallarni qanday taqdim etiş böyiça körsatmalar berişi mumkin.

Mahalla qömitalari

Köpgina mahallalarda mahalla qömitalari jamiyatni taşvişga solayotgan muammolarni hal qilişda asosiy aloqa nuqtasi bölib xizmat qiladi. Rasmiy yuridik vakolatga ega bölmasa-da, mahalla rahbarlari fuqarolarga şikoyatlar yozişda va yuqori turuvçi organlar bilan boğlanişda yordam berişi mumkin.

ILG5739

Prezidentning virtual qabulxonasi

Uşbu onlayn platforma (pm.gov.uz) fuqarolarga bevosita Prezident devoniga murojaat qiliş imkonini beradi. Sönggi yillarda köplab yoş tadbirkorlar va talabalar bundan mahalliy davlat hokimiyati organlari xizmatlarida korrupsiyaga qarşi kuraşişda samarali foydalanmoqda.

Dalillarni töplaş va xavfsizlik qoidalari

Dalilsiz xabar beriş unçalik samarali emas va tergovni keşiktirişi mumkin. Bu yerda nimani e'tiborga olişimiz kerak:

Hammasini hujjatlaş: Tölov kvitansiyalarining nusxalarini, xabarlar skrinşotlarini yoki audio yozuvlarni (qonuniy ruxsat etilgan bölsa) saqlanadi.

Eslatmalar oling: Sanalar, ismlar va aniq ma'lumotlar xotirangizda yangi bölişi bilanoq ularni yozib oling.

Qarama-qarşilikdan qoçing: Dalillaringizni ta'minlab, tegişli kanallar orqali xabar qilguningizça, ishtirokçini bevosita ayblamang yoki tahdid qilmang.

Qörquv va ikkilanişni yengish

Qörquv hisobot berişdagi eng katta tösiqlardan biridir. Buni qanday yengiş mumkin:

Qonun siz tomonda ekanini tushuning: sönggi islohotlar ma'lumot tarqatuvçilarni qöllab-quvvatlaş böyiça kuçli siyosiy irodani körsatmoqda, fuqarolarning hisobotidan söng mansabdor şaxslarning javobgarlikka tortilişi misollari.

Yordam tarmoqlarini qidiring: “Yuksalish” kabi yoshlar tashkilotlari, mahalliy talabalar uyuşmalari va mustaqil fuqarolik jamiyati guruhlari ma'naviy yordam körsatişi va şikoyatingizni tayyorlaşda yordam berishi mumkin.

Uzoq muddat öylab köring: jarayon murakkab körinsa ham, korrupsiya haqida xabar berish Siz va jamoangiz uchun kelajakdagi imkoniyatlarni himoya qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

Ma’lumotlar internet tarmoğidagi oçiq ma’lumotlardan olindi.

ILG5739